

ПРОЧЕТЕНО ОТ НАС

Снимка: Иван Петров

Оформление: Мария Русева

УСТОЙЧИВОТО СЛОВО В ДВИЖЕНИЕ: НАБЛЮДЕНИЯ

ВЪРХУ СЛАВЯНСКАТА ФРАЗЕОЛОГИЯ

РЕЦЕНЗИЯ¹

Борислав Борисов

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

FIXED EXPRESSIONS IN MOTION: OBSERVATIONS ON SLAVIC PHRASEOLOGY

Borislav Borisov

Sofia University “St. Kliment Ohridski”

ORCID: 0000-0002-8743-069X

E-mail: borissov@slav.uni-sofia.bg

Фразеологията заема особено място в системата на езика, тъй като съчетава лексикална устойчивост, семантична цялост и културна обусловеност. Като обект на лингвистично изследване тя предоставя ценен материал за анализ на езиковата картина на света, националната специфичност и междуезиковите взаимодействия. В контекста на славянските езици фразеологичните единици се отличават с богато формално и семантично разнообразие, което отразява както общославянското наследство, така и индивидуалните пътища на историческо и културно развитие на отделните езикови общности.

Съвременните изследвания по славянска фразеология все по-често се насочват към съпоставителен и интердисциплинарен подход, при който се търсят сходствата и различията във фразеологичните системи, механизмите на семантична трансформация и прагматичните функции на устойчивите словосъчетания. Подобен подход позволява по-задълбочено осмисляне на процесите на езикова динамика, на контакт и взаимно влияние между славянските езици, както и на ролята на фразеологията в различни типове дискурс.

¹ Kreychova, Elena, Nadezhda Stalyanova. *Izsledvaniya po slavyanska frazeologiya*. Sofiya: Paradigma, 2025. [Крейчова, Елена, Надежда Сталянова. *Изследвания по славянска фразеология*. София: Парадигма, 2025.]

В този ред на мисли сборникът *Изследвания по славянска фразеология* с авторки Елена Крейчова и Надежда Сталянова представлява значим принос към съвременните славистични изследвания, насочени към анализа на фразеологичните системи в славянските езици. Изданието обединява статии, които разглеждат фразеологията в нейното многообразие – като езиково, културно и дискурсивно явление, поставено в широк съпоставителен и интердисциплинарен контекст.

Основно достойнство на сборника е последователното прилагане на съпоставителен подход в някои от статиите. Фразеологичните единици са разглеждани не изолирано в рамките на отделен език, а в перспектива, която откроява общославянските модели, паралелите и типологичните различия между отделните езикови системи. По този начин изследванията допринасят за по-задълбочено осмисляне на въпросите за мотивираността, семантичната структура и функционалния потенциал на фразеологизмите в славянските езици.

Сборникът ясно демонстрира и актуалните тенденции в развитието на фразеологичната теория. Наред с класическия семантико-структурен анализ в отделните статии се открояват дискурсивни, прагматични и културологични перспективи. Фразеологията е разглеждана като динамична система, която активно участва в изграждането на значения в различни типове текстове и комуникативни ситуации – включително в публичния и в медийния дискурс.

Съществен принос на сборника представлява и включените анкетни проучвания, които разширяват изследователската перспектива отвъд чисто теоретичния и описателния анализ. Чрез емпиричен подход се проследяват нагласите, интуициите и реалната употреба на фразеологични единици от страна на носителите на съответните славянски езици. Това позволява фразеологията да бъде разгледана не само като системен елемент на езика, но и като жив компонент на езиковата практика. Анкетното изследване има особена методологическа стойност, тъй като въвежда количествен и интерпретативен анализ на фразеологичната компетентност. Чрез него се открояват различията между нормативното описание на фразеологизмите и тяхното действително възприемане и употреба в съвременната езикова среда. Получените резултати свидетелстват за динамичния характер на фразеологичния фонд и за процесите на семантична редукция, преосмисляне или актуализация на устойчивите изрази. Анализът на отговорите разкрива степента на прозрачност или идиоматичност на определени фразеологизми, както и влиянието на социокултурни фактори върху тяхното разбиране. Анкетният материал допълва по органичен начин теоретичните наблюдения в сборника

УСТОЙЧИВОТО СЛОВО...

и потвърждава необходимостта от интегриране на емпирични методи във фразеологичните изследвания. В този смисъл представените проучвания не само илюстрират изведените теоретични постановки, но и откриват перспективи за бъдещи изследвания, насочени към връзката между фразеологичната система и езиковото съзнание на носителите на дадения език.

Особено актуален принос на сборника е поставянето на въпроса за политическата коректност и фразеологията. Анализите показват как редица традиционни фразеологизми, макар и дълбоко вкоренени в езиковата практика, се оказват проблематични в съвременния публичен дискурс поради съдържащи се в тях политически некоректни лексеми. Тези наблюдения разкриват напрежението между нормативното описание на фразеологичния фонд и етичните и социални очаквания на съвременното общество, като фразеологията се представя като чувствителен индикатор за нагласите относно ценностната система.

В този ред на мисли значимо място заема и текстът за джендър маркираните фразеологизми, които открояват начина, по който устойчивите изрази кодират стереотипни представи за мъжкото и женското. Анализът на подобни фразеологични конструкции показва, че джендърната маркираност не е случайна, а е резултат от исторически формирани културни модели, които в съвременния език често подлежат на преосмисляне, неутрализация или функционално ограничаване.

Отделен акцент е поставен върху превода на фразеологизми, като в по-широк план се засяга и проблемът за превода на фразеологизми с изкуствен интелект. Макар този аспект да се очертава по-скоро имплицитно, анализите в сборника създават стабилна теоретична основа за оценка на възможностите и ограниченията на автоматизирания превод при работа с фразеологично маркирани единици. Става ясно, че липсата на културен и прагматичен контекст често води до буквализация или семантична редукция на устойчивите изрази, което поставя под въпрос адекватността на машинния превод в тази област.

Методологически сборникът се отличава с балансирано съчетание на описателен, съпоставителен и емпиричен подход. Чрез анализа на фразеологизми с политически некоректна лексема, джендърна маркираност и проблемна преводимост се разкрива сложната връзка между езиковата система и социалната реалност. Това превръща изданието в ценен ориентир за изследователи, работещи в областта на славянската фразеология, социолингвистиката, преводазнанието и езиковата дидактика.

В заключение може да се подчертае, че *Изследвания по славянска фразеология* не само обобщава утвърдени научни позиции, но и поставя нови, социално и технологично релевантни въпроси. Сборникът отваря перспективи за бъдещи изследвания върху взаимодействието между фразеология, политическа коректност, джендър проблематика, езиково образование и изкуствен интелект, като по този начин утвърждава своето място в съвременния славистичен научен дискурс.